

**PERCEPCIJA I STAVOVI STRUČNJAKA
HRVATSKE AKM-ZAJEDNICE O IMPLEMENTACIJI
I PRIMJENI PRAVILNIKA ZA OPIS I PRISTUP GRAĐI
U KNJIŽNICAMA, ARHIVIMA I MUZEJIMA**

PERCEPTION AND ATTITUDES OF EXPERTS
FROM THE CROATIAN ALM COMMUNITY
REGARDING THE IMPLEMENTATION OF THE *CODE
FOR DESCRIPTION AND ACCESS TO RESOURCES
IN LIBRARIES, ARCHIVES, AND MUSEUMS*

Kristina Feldvari

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku
kfeldvari@ffos.hr

Kornelija Petr Balog

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku
kpetr@ffos.hr

Boris Badurina

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku
boris.badurina@ffos.hr

UDK / UDK: [025.31:006.3]:[02:069:930.25]

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.66.2.1088>

Primljeno / Received: 26. 5. 2023.

Prihvaćeno / Accepted: 13. 7. 2023.

Sažetak

Cilj. *Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (Pravilnik KAM)* iz 2021. godine rezultat je zajedničkog napora hrvatskih baštinskih zajednica, a

njegov je cilj utvrđivanje zajedničkog skupa elemenata i uputa kojima će se koristiti hrvatska knjižnična, arhivistička i muzejska zajednica. Cilj je ovoga rada istražiti u kojoj su mjeri stručnjaci iz hrvatskih arhiva, knjižnica i muzeja zaduženi za izradu metapodatkovnih elemenata za opis i pristup građi u svojim ustanovama, upoznati i spremni primjenjivati novi *Pravilnik* koji je objavljen 2021. godine.

Metodologija. U radu je korištena metoda *online* ankete. Istraživanje je provedeno od 26. listopada do 6. studenoga 2022. godine i prikupio se uzorak od 176 valjanih anketa (80 iz knjižnica, 53 iz muzeja i 43 iz arhiva). Stavovi i mišljenja o *Pravilniku KAM* testirani su dvjema Likertovim ljestvicama sa 17, odnosno 7 tvrdnji, a postojanje latentnih varijabli provjereno je konfirmatornom faktorskom analizom. Interna konzistentnost latentnih konstrukata provjerena je Cronbach Alpha testom interne konzistencije. Razlike među nezavisnim grupama ispitanika testirane su t-testom, odnosno analizom varijance.

Rezultati. Rezultati pokazuju da na percepciju *Pravilnika KAM* u statistički značajnoj mjeri utječu godine staža na poslovima katalogizacije, dob katalogizatora te vrsta baštinske zajednice iz koje ispitanik dolazi. Ispitanici iz knjižnične zajednice pokazali su najveću mjeru upoznatosti s *Pravilnikom KAM*, iza njih slijede ispitanici iz muzejske zajednice, dok su najmanju upoznatost pokazali ispitanici iz zajednice arhiva. Što je veća razina upoznatosti, to je veća razina prihvaćanja i pozitivnog stava prema prelasku na novi pravilnik. S porastom dobi raste i strah od ranijeg odlaska u mirovinu zbog prelaska na novi pravilnik.

Vrijednost. Vrijednost rada vidljiva je u spoznajama do kojih se došlo prilikom istraživanja, a koje trebaju usmjeriti napore baštinskih zajednica prema uklanjanju prepreka uspješnoj implementaciji novog kataložnog *Pravilnika KAM*.

Ključne riječi: baštinske zajednice; Hrvatska; *Pravilnik KAM*; implementacija; *Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima*

Abstract

Goal. The 2021 *Code for description and access to resources in libraries, archives, and museums (LAM Code)* is the result of a joint effort of the Croatian heritage communities, and its goal is to establish a common set of elements and guidelines for the Croatian library, archival, and museum communities. The aim of this study is to investigate the extent to which the experts from the Croatian archives, libraries, and museums who are responsible for creating metadata elements for describing and accessing materials in their institutions are familiar with and prepared to apply the new *LAM Code* published in 2021.

Methodology. The online survey method was used in this study. The research was conducted from October 26th to November 6th, 2022, and a sample of 176 valid surveys was collected (80 from libraries, 53 from museums, and 43 from archives). The

attitudes and opinions about *The LAM Code* were tested using two Likert scales with 17 and 7 statements, respectively, and the existence of latent variables was tested using confirmatory factor analysis. The internal consistency of latent constructs was tested using Cronbach's alpha test of internal consistency. The differences between independent groups of respondents were tested using t-tests and analysis of variance.

Results. The results have shown that the years of experience in cataloguing, the age of cataloguers, and the type of heritage community the respondent comes from significantly affect the perception of the new *LAM Code*. The respondents from the library community showed the highest level of familiarity with the new *LAM Code*, followed by the respondents from the museum community, while the respondents from the archival community showed the lowest level of familiarity. The higher the level of familiarity, the higher the level of acceptance and positive attitude towards the transition to the new *LAM Code*. As the age of the respondents increases, so does the fear of early retirement due to the transition to the new *LAM Code*.

Value. The value of this study is evident in the insights gained through research, which should guide the efforts of the heritage communities towards removing obstacles to the successful implementation of the new cataloguing *LAM Code*.

Keywords: heritage communities; Croatia; *The LAM Code*; implementation; *The Code for Description and Access to Resources in Libraries, Archives, and Museums*

1. Uvod

Jedan od temeljnih zadataka knjižničarstva uspješna je i učinkovita organizacija informacija, a s tim, naoko jednostavnim zadatkom, vezani su i brojni izazovi knjižnica, kako u prošlosti, tako i danas. Knjižnice se neprestano bore sa zadatkom osiguravanja jednostavnog i pravovremenog pristupa građi primjenom različitih metoda i tehnologije. Organizacija i pristup informacijama danas su postali izuzetno složeni zbog velikog broja izvora dostupnih u različitim verzijama, oblicima i formatima, a pojava interneta naglasila je potrebu da knjižnice svojim katalogom pruže pristup građi neovisno o njezinoj lokaciji (Chandel and Prasad, 2013).

Osim navedenih izazova ne smiju se zaboraviti ni korisnici i promijenjena očekivanja od knjižnica i knjižničnih kataloga. Današnji su knjižnični korisnici u pravilu nestrpljivi i bez razumijevanja za robusnost knjižničnih kataloga koji svojim dizajnom i funkcionalnošću često zaostaju za drugim, komercijalnim, servisima prisutnim na internetu. Knjižnice danas trebaju zadovoljiti potrebe korisnika koji ne žele previše vremena utrošiti na traženje informacija, a svim informacijama žele pristupiti ili sa svog računala, ili, sve češće, svog pametnog telefona. U takvom kompleksnom okruženju knjižnice moraju kontinuirano redizajnirati svoje poslovanje, što je posebno izazovno u dijelu organizacije informacija. Elaine Sve-

nonius prepoznala je te izazove istaknuvši da suvremeni sustavi za organizaciju informacija moraju biti ekonomični, imati poveznicu s poviješću katalogizacije te u potpunosti primjenjivati novu tehnologiju (Svenonius, 2000). Krajem 20. stoljeća, na poticaj Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA), dolazi do nastanka prvog u nizu konceptualnih modela organizacije informacija u knjižnicama pod nazivom *Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa (Functional requirements for bibliographic records – FRBR)* (Uvjeti za funkcionalnost, 2004) koji je ponudio novi pristup organizaciji bibliografskih podataka i stavio veći naglasak na ono što je Eva Verona svojedobno nazivala „identifikacijom literarne jedinice“ (Verona, 1959). Taj je konceptualni pristup potpuno promijenio i unaprijedio pristup organizaciji informacija u knjižničnim katalozima, a time i prikaz rezultata pretraživanja, posebice u katalozima s nekoliko milijardi zapisa.

Da bi se zahtjevi suvremenog društva mogli uspješno zadovoljiti u segmentu organizacije informacija, treba kontinuirano raditi na osuvremenjivanju kataložnih pravilnika, posebice u kontekstu pojave novih konceptualnih modela organizacije informacija. Međutim pred novim pravilnicima, osim same izrade, stoji i izazov njihove primjene. Vrlo često dolazi do otpora stručne zajednice koja nerado prihvaća promjene ustaljene prakse, a ponekad i ne razumije njihovu nužnost. Od 2021. godine u Hrvatskoj postoji novi kataložni pravilnik pod nazivom *Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima* (dalje u tekstu *Pravilnik KAM*) (2021) koji još uvijek nije u širokoj uporabi. U ovom se radu donose rezultati istraživanja percepcije i stavova stručnjaka hrvatskih knjižnica, arhiva i muzeja o primjeni tog pravilnika u praksi.

1.1. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – Pravilnik KAM

Hrvatski su knjižničari već dulje bili svjesni činjenice da *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga (PPIAK)* Eve Verone više nije odgovarao potrebama suvremenih knjižnica koje su svojim fondovima izlazile iz okvira građe obuhvaćene navedenim pravilnikom niti je bio usklađen sa suvremenim međunarodnim kataložnim načelima, modelima i standardima. Članak autorica Barbarić i Willer iz 2010. godine prvi je verbalizirao tadašnja promišljanja hrvatskih katalogizatora te ponudio četiri moguća „scenarija“ u razrješavanju uočenih problema: 1. neznatne promjene *PPIAK-a*; 2. korištenje prvog standardnog izdanja ujednačenoga *Međunarodnog standardnog bibliografskog opisa (International Standard Bibliographic Description – ISBD)* (2014), čime bi se drugi dio pravilnika Eve Verone stavio izvan uporabe; 3. temeljita preradba *PPIAK-a* ili, možda, izrada potpuno novoga (autorice su bile svjesne da je ta opcija najzahtjevnija jer traži donošenje niza strateških odluka (temeljita preradba ili novi pravilnik, utemelje-

nost ili ne budućeg pravilnika na IFLA-inom konceptualnom modelu), okupljanje skupine kataložnih stručnjaka, rješavanje kako financiranja projekta tako i cijelog niza praktičnih pitanja poput odvajanja radnog vremena stručnjaka za rad na pravilniku unutar ustanova u kojima su zaposleni i sl.; i 4. prihvaćanje pravilnika *Resource Description and Access (RDA)* i njegovu implementaciju za nacionalne potrebe (Barbarić i Willer, 2010).

Nakon nekoliko preliminarnih istraživanja i promišljanja o mogućnostima razvijanja novog hrvatskog kataložnog pravilnika te mogućoj suradnji s muzejskom i arhivističkom zajednicom (Willer i Barbarić, 2012; Willer, Barbarić i Katić, 2013) 2013. godine pokreće se projekt „Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju“ s ciljem usuglašavanja katalogizacije građe u arhivima, knjižnicama i muzejima (Projekt, 2014).¹ Unatoč ranije anticipiranim poteškoćama koje su Barbarić i Willer navele uz opciju (3) – temeljita preradba ili izrada potpuno novog pravilnika – Hrvatska se odlučila upravo za izradu novog kataložnog pravilnika.² Izradi novog pravilnika pristupilo se u skladu s preporukama Barbarić i Willer (2010) koje navode da novi kataložni pravilnik mora obuhvatiti sve vrste građe i medija te da mora biti primjenjiv i na potrebe organizacije informacija u drugim informacijskim ustanovama (arhivima, muzejima, nakladničkim kućama, i sl.). Pri tome se ipak usredotočilo na tri baštinske zajednice (knjižnice, arhive i muzeje) jer se zaključilo da te tri zajednice u Hrvatskoj imaju najbolju suradnju (dugogodišnja suradnja i razmjena iskustava odvija se kroz godišnje seminare „Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture“). Osim toga, autorice su naglasile važnost usklađivanja novog pravilnika s međunarodnim konceptualnim modelima, načelima i standardima koji će dati potreban okvir (i osigurati interoperabilnost podataka) u kojemu će se razmatrati postojeća obilježja domaće nakladničke i kataložne prakse.

Kao što je spomenuto, *Pravilnik KAM* počiva na najnovijim međunarodnim načelima i konceptualnim modelima relevantnim za sve tri baštinske zajednice koje su obuhvaćene ovim projektom: *IFLA LRM (Library Reference Model)*, *ICA RiC (Records in Contexts)* i *CIDOC-CRM (Conceptual Reference Model)* te međunarodnim (*ISBD*, *RDA*, *ISAD(G)*, *CCO* itd.) i nacionalnim standardima i pravilnicima čime se željelo osigurati semantičku interoperabilnost podataka između tih zajednica (Pravilnik, 2021).

¹ Od 2020. projekt je djelovao pod izmijenjenim naslovom „Razvoj i održavanje Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima“ (Pravilnik, 2021).

² Na izradi su sudjelovali sljedeći dionici: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (glavni nositelj projekta), Hrvatski državni arhiv, Muzejski dokumentacijski centar, matični muzeji Muzej za umjetnost i obrt i Hrvatski prirodoslovni muzej, Hrvatsko knjižničarsko društvo te akademska zajednica (Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru i Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku).

Novi je pravilnik postavljen tako da odgovori na sve zahtjeve suvremene struke, tehnologije i znanosti, a u njegov je nastanak uložen veliki trud i vrijeme svih uključenih dionika. Tijekom 2022. godine provedeno je testiranje *Pravilnika KAM* u različitim vrstama knjižnica i muzeja koje koriste različite formate i/ili informacijske sustave te u nekoliko državnih arhiva (Buzina, Balog Vojak i Zlodi, 2022). Cilj testiranja bio je utvrditi primjenjivost *Pravilnika KAM* na različite vrste građe na različitim medijima, njegovu primjenjivost u određenom formatu podataka ili informacijskom sustavu, procjenu tehničkih i organizacijskih implikacija te procjenu potrebe za edukacijom za primjenu *Pravilnika KAM* (Izveštaj, 2023). Prikupljeni su podaci testiranja iz šest knjižnica i osam muzeja, dok arhivska zajednica zbog prelaska na novi informacijski sustav nije mogla dostaviti podatke u roku za testiranje. Rezultati testiranja su izuzetno pozitivni jer su pokazali i kod testiranih knjižnica i muzeja da je većina elemenata *Pravilnika KAM* usklađena s postojećom praksom dok je mali postotak elemenata kod kojih se zahtijeva promjena postojeće prakse, a još manji onih elemenata kod kojih je potrebna promjena ili nadogradnja sustava. Rezultati testiranja dovode do zaključka da i muzejska i knjižnična zajednica zahtijevaju dodatnu edukaciju (Buzina, Balog Vojak i Zlodi, 2022; Izveštaj, 2023).

2. Primjena novih kataložnih pravilnika u knjižnicama – pregled literature

Svi smo svjesni da nije jednostavno unositi promjene – kako u privatnom životu tako i na radnom mjestu. Na radnom su mjestu posebno svjesni voditelji koji su zaduženi za uvođenje promjena. Razlog su tim poteškoćama vrlo često stavovi (bilo izrečeni ili neizrečeni) djelatnika. Jedan dio njih plaši se promjena jer strahuje da će izgubiti određenu poziciju, ugled ili važnost na poslu, da neće biti u stanju ovladati novim znanjima ili vještinama, da se neće moći prilagoditi novim zahtjevima posla. No ponekad do otpora promjenama dolazi od strane djelatnika koji imaju sva potrebna znanja i vještine – a i dalje se opiru promjenama. I dok prvu skupinu djelatnika možemo jednostavno razumjeti, ovi drugi mogu iznenaditi i zbunjivati. Organizacijski psiholozi smatraju da otpor promjenama ne dolazi zbog opozicije djelatnika niti je rezultat njihove inercije. Umjesto toga razlog tom njihovom ponašanju jest takozvani skriveni „sukob opredjeljenja“ (engl. *competing commitment*), tj. nesvjesna težnja zadržavanju postojećeg stanja (Kegan and Laskow Lahey, 2001). Iako djelatnici na površini čak i prihvaćaju i žele promjenu, njihova je podsvijest razvila takozvanu otpornost na promjenu i opstruira sve postupke vezano za primjenu novih, promijenjenih, radnih aktivnosti. I Schein (2004) je to prepoznao kad je govorio o promjeni organizacijske kulture i isticao da je promjenu potrebno raditi polagano, a najvažnije je krenuti s promjenom postojećih, dubokih i podsvjesnih, uvjerenja djelatnika.

Uvođenje novih kataložnih pravilnika rezultira promjenama u radu svih uključenih u kataložni proces, odnosno izradu opisa građe. Recentnija literatura koja

donosi rezultate o stavovima katalogizatora te njihovoj spremnosti za primjenu novog kataložnog pravilnika u najvećoj je mjeri vezana uz uvođenje pravilnika *Opis i pristup građi (Resource Description and Access – RDA)*, jedinog pravilnika do sada koji se uspio približiti ideji o međunarodnom kataložnom pravilniku³ ne samo po svojoj primjeni i prihvaćenosti diljem svijeta nego i po razini uključenosti i interaktivnosti svjetske katalogizatorske zajednice tijekom njegova nastanka. Osim toga ističe se da je uvođenje ovog pravilnika označilo najznačajniju promjenu u aktivnosti katalogizatora diljem svijeta u proteklih 40-ak godina te je razumljiv broj radova koji tematiziraju različite aspekte uvođenja *RDA-a* (MacLennan and Walicka, 2019). Podaci o stavovima knjižničara i prihvaćenosti tog pravilnika u kataložnoj zajednici relevantni su iz više razloga: (a) *RDA* počiva na konceptualnom modelu IFLA LRM te su njegova pravila analizirana prilikom izrade *Pravilnika KAM*; (b) jedan je od najraširenijih kataložnih pravilnika te postoje podaci o stavovima katalogizatora iz različitih dijelova svijeta o njegovoj prihvaćenosti.

Pravilnik *RDA* je, unatoč početnim poteškoćama, uspješno implementiran u različitim zemljama svijeta, a objavljeno je nekoliko radova koji opisuju mišljenja, stavove, pa čak i osjećaje knjižničara o prelasku na novi kataložni pravilnik. Ponekad je *RDA* primljen s pozitivnim očekivanjima, kao na primjeru Malezije (Rahman et al., 2021), dok je ponegdje primljen s otporom, kao u nekolicini turskih knjižnica (Çakmak, 2018) ili je bio očekivan sa strepnjom i zebnjom kako je pokazalo istraživanje Sanchez (2011). Naime vrlo brzo nakon objave *RDA-a* 2010. godine Sanchez donosi osjećaje knjižničara malih do srednje velikih knjižnica u SAD-u koji do tada nisu imali nikakvog iskustva u radu s novim pravilnikom, a među kojima dominiraju osjećaji nesigurnosti, rezignacije, nepovjerenja i anksioznosti. S druge strane istraživanje provedeno te iste godine među katalogizatorima koji su imali prilike raditi u *RDA-u* te imaju iskustva s novim pravilnikom pokazalo je da su se ispitanici puno pozitivnije izražavali o novom kataložnom pravilniku (Young and Bross, 2011) od onih iz istraživanja Sanchez (2011). Zaključak autora jest da će negativna percepcija i negativni stavovi o novom pravilniku nestati kada se kataložna zajednica dovoljno upozna s *RDA-om*. Važnost edukacije ističu i autori iz Irana (Pazooki, Zeinolabedini and Arastoopoor, 2014). Istraživanje iranskih autora također je dokazalo povezanost više razine obrazovanja i upoznatosti s *RDA-om* (i prije i poslije edukativnih radionica djelatnici s akademskim stupnjem magistra znanosti pokazivali su veću razinu upoznatosti s *RDA-om* nego djelatnici s akademskim stupnjem prvostupnika). Istovremeno nije zamijećena statistički značajna razlika u spremnosti prihvaćanja *RDA-a* u odnosu na akademski stupanj, na starosnu dob katalogizatora kao ni na staž na poslovima katalogizacije (Pazooki, Zeinolabedini and Arastoopoor, 2014). Kataložna zajednica mora biti svjesna,

³ O međunarodnom statusu tog pravilnika svjedoči činjenica da je preveden na sljedeće jezike: katalonski, kineski, finski, njemački, španjolski, francuski, talijanski, norveški (RDA in translation, 2016).

smatraju MacLennan i Walicka (2019), da se novim kataložnim pravilnikom od katalogizatora zahtijeva veća razina profesionalnog znanja koji moraju usvojiti i određena doza „mentalne fleksibilnosti“ te i oni ističu veliku važnost edukacije za prihvaćenost i pravilnu primjenu *RDA-a*.

Autori Park i Tosaka (2015) dublje su istraživali vrstu oblika edukacije i edukativnih materijala na raspolaganju američkim katalogizatorima i otkrili da katalogizatori smatraju najučinkovitijim učenje u realnim situacijama na poslu kad za savjet mogu pitati svoje kolege sustručnjake (engl. *learn-as-you-go*). Istraživanje je također pokazalo i to da postojanje velikog broja različitih verzija edukativnih materijala koje je kreirala Kongresna knjižnica katalogizatore zbunjuje i otežava im usvajanje najažurnijih materijala i spoznaja.

3. Istraživanje

3.1. Cilj i metodologija

Cilj ovog istraživanja jest ispitati stavove i percepciju katalogizatora, odnosno djelatnika koji se bave opisom građe u trima baštinskim zajednicama (knjižnice, arhivi, muzeji) u Hrvatskoj o spremnosti i prihvaćanju nužnosti prelaska na novi nacionalni *Pravilnik KAM*. Očekivani doprinos rada jesu prijedlozi za nadvladavanje problema koji se mogu pojaviti prilikom široke implementacije novog pravilnika.

U ovom radu autori donose rezultate koji se odnose na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Postoji li razlika u zadovoljstvu dosadašnjim normama i priručnicima s obzirom na različite baštinske ustanove?
2. Kakva je percepcija *Pravilnika KAM* među ispitanicima iz različitih baštinskih ustanova?
 - 2a. Postoji li razlika u percepciji u odnosu na demografske čimbenike?
 - 2b. Postoji li razlika u percepciji u odnosu na razinu edukacije o primjeni *Pravilnika KAM*?
3. U kojoj mjeri ispitanici smatraju da im je potrebna institucijska podrška?
4. Koji razlozi mogu dodatno otežati uvođenje *Pravilnika KAM* u baštinske ustanove?

Korištena metoda jest metoda *online* ankete koja je provedena od 26. listopada do 6. studenog 2022. godine. Anketa je poslana na *e-mailove* prikupljene s triju izvora: adresara narodnih knjižnica (n = 193), sveučilišnih, visokoškolskih i znanstvenih knjižnica (n = 102) s Portala matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj za posljednju objavljenu 2021. godinu (Portal matične djelatnosti, 2021), popisa arhiva (n = 21) u Hrvatskoj s mrežnog mjesta Hrvatskog arhivističkog

društva (2023) te popisa muzeja (n = 168) iz Upisnika javnih i privatnih muzeja u Republici Hrvatskoj s mrežnog mjesta Muzejskog dokumentacijskog centra (s. a.). U svakoj su ustanovi anketu trebali ispuniti samo oni djelatnici koji se bave opisom građe. Vraćeno je ukupno 176 valjanih anketa, od čega je 80 anketa pristiglo iz knjižnica, 43 iz arhiva i 53 iz muzeja.

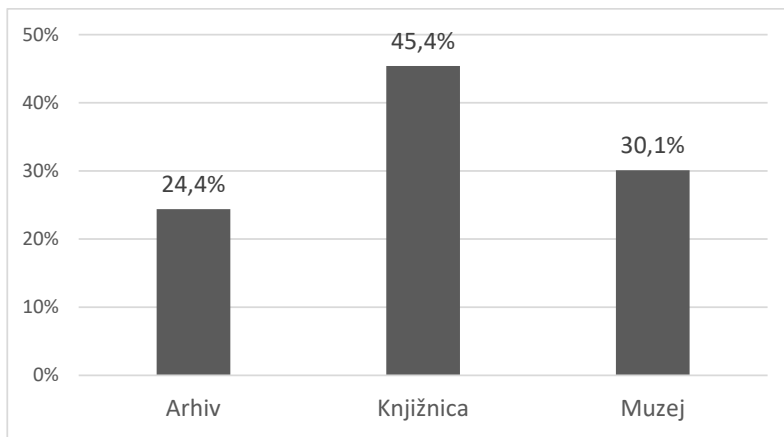
Anketa se sastojala od 21 pitanja različitih tipova: zatvorenih, otvorenih i pitanja s Likertovom ljestvicom. Kako bi se dobili odgovori na postavljena istraživačka pitanja, anketna pitanja grupirana su u četiri tematske cjeline. U prvom odjeljku od ispitanika su zatraženi njihovi demografski podaci (dob, stupanj obrazovanja, ustanova zaposlenja, radno mjesto i radni staž). Potom su slijedili odjeljak s podacima o poslovima vezanim za opis građe/katalogizaciju (radni staž na poslovima opisa građe/katalogizacije, specijalizacija/stručno usavršavanje, sudjelovanje ili vođenje KAM-radionica, trenutne norme i priručnici u upotrebi) te odjeljak o zadovoljstvu dosadašnjim normama i priručnicima u upotrebi. Posljednji odjeljak ankete odnosio se na percepciju i stavove o novom *Pravilniku KAM*. Pojedine tvrdnje u upitniku namjerno su pogrešno postavljene (npr. Primjena novog *Pravilnika KAM* bit će otežana i oduzimati će puno vremena jer je prvo potrebno izmijeniti sve stare kataložne zapise) jer se željelo istražiti i koliko su ispitanici upućeni u postupke vezane za prelazak na novi pravilnik. Stavovi i mišljenja o *Pravilniku KAM* testirani su dvjema Likertovim ljestvicama sa 17, odnosno 7 tvrdnji, a postojanje latentnih varijabli provjereno je konfirmatornom faktorskom analizom. Interna konzistentnost latentnih konstrukata provjerena je Cronbach Alpha testom interne konzistencije. Potvrđene su četiri latentne varijable i jedna samostalna. Na svim česticama korištena je petstupanjska ljestvica slaganja od 1 (potpuno neslaganje) do 5 (potpuno slaganje). Krajnje kompozitne varijable dobivene su kao prosjek srednjih vrijednosti pojedinih tvrdnji i dijele se na četiri kompozitne varijable (negativan pogled, pozitivan pogled na buduću primjenu pravilnika, nedostatke trenutačnog pravilnika/norme, potrebu institucijske podrške) i jednu samostalnu (odlazak u mirovinu) (vidljivo u tablici 1 u Rezultatima). Razlike među nezavisnim grupama ispitanika testirane su t-testom, odnosno analizom varijance.

3.2. Opis uzorka

Uzorak ispitanika obuhvaćao je stručnjake hrvatske AKM-zajednice zadužene za izradu metapodatkovnih elemenata za opis i pristup građi u svojim ustanovama. Anketu je ispunito 176 ispitanika od kojih njih 156 (88,6 %) rade na poslovima opisa građe te se ovaj rad poglavito temelji na njihovim odgovorima. Najviše odgovora dali su ispitanici od 36 do 45 godina (62, 35,2 %), zatim ispitanici od 46 do 55 (48, 27,3 %). Slijedi skupina ispitanika od 25 do 35 godina s udjelom od 19,3 % (34) u odgovorima te skupina od 56+ godina s udjelom 18,2 % (32). Po stupnju obrazovanja najviše ispitanika ima završen diplomski studij (140, 79,5 %), potom

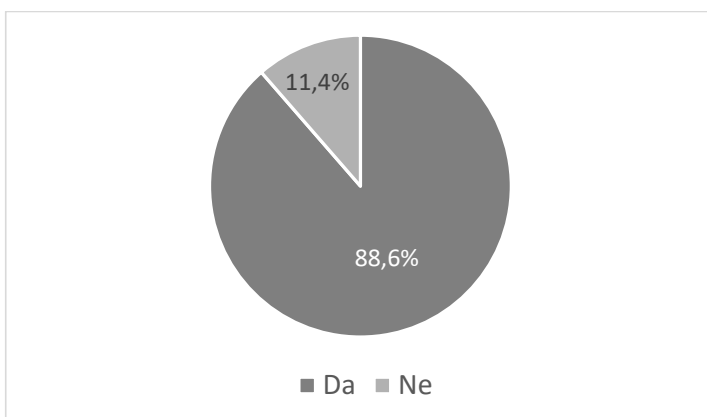
slijedi završen poslijediplomski studij (26, 14,8 %), završena srednja škola (7, 4,0%) i završen preddiplomski studiji (3, 1,7 %).

Najviše ispitanika dolazi iz knjižnica 45,4 % (80), zatim iz muzeja 30,1 % (53) te naposljetku iz arhiva 24,4 % (43) (slika 1). Većina ustanova (133, 75,6 %) u kojima rade ispitanici nalazi se u naseljima do 100,000 stanovnika, dok se manji postotak ustanova (43, 24,4 %) nalazi u naseljima iznad 100,000 stanovnika.

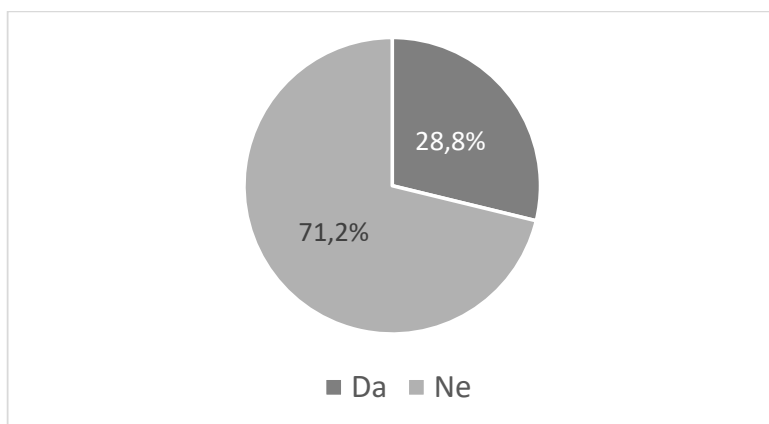
Slika 1. Trenutna ustanova zaposlenja ispitanika

Prosječni radni staž ispitanika iznosi 18,6 godina ($\bar{x} = 18,6$, $s = 10,059$). Većina ispitanika tijekom radnog vijeka radila je na poslovima opisa građe i katalogizacije (156, 88,6 %) (slika 2).

Slika 2. Rad na poslovima opisa građe tijekom radnog staža

Od ukupnog broja ispitanika koji rade na poslovima katalogizacije (156), 57,69 % (90) ispitanika te poslove obavlja dulje od 11 godina te se njih 55,1 % (86) tijekom svog radnog vijeka dodatno specijaliziralo kroz različite oblike usavršavanja za tu vrstu poslova. Na pitanje o tome tko ih je upućivao na dodatnu edukaciju ispitanici (86, 55,1 %) u većem su postotku naveli da je to bio rezultat osobnog izbora (53, 61,6 %), dok ih je u nešto manjem postotku na edukaciju uputila njihova matična ustanova (48, 55,8 %). Što se tiče edukacije vezane za *Pravilnik KAM*, ona je obuhvatila tek nešto manje od jedne trećine ispitanika (45), odnosno 28,8 % (slika 3).

Slika 3. Sudjelovanje u KAM radionicama, tečajevima i webinarima u posljednjih godinu dana

U nastavku donosimo rezultate istraživanja koji se odnose na postavljena istraživačka pitanja. S obzirom na ograničenja postavljena definiranim opsegom priloga u ovom radu, donosimo samo statistički značajne rezultate i komentare ispitanika relevantne za ciljeve ovog rada.

3.3. Rezultati

Tablica 1 prikazuje stavove i mišljenja u uzorku grupirane u negativne odnosno pozitivne tvrdnje vezane za *Pravilnik KAM*, nedostatke postojećih pravilnika i normi koje se koriste u uzorku te institucijsku podršku. Kao izdvojena varijabla navodi se ona koja se odnosi na strah ispitanika vezano za uvođenje *Pravilnika KAM*. Kod negativnih tvrdnji ispitanici su se najviše složili s tvrdnjom da je najveća prepreka uvođenju *Pravilnika KAM* to što ne postoji zakonska obveza njegove primjene (3,55) te da će primjena *Pravilnika KAM* biti otežana jer će prvo trebati izmijeniti sve stare katalogne zapise (3,53). Ta je druga tvrdnja dakako netočna jer se prili-

kom prelaska na nova pravila zapisi kreirani po starima ne ispravljaju, no većina ispitanika toga nije bila svjesna. Kao posebno pozitivno vezano za uvođenje novog kataložnog pravilnika ispitanici smatraju da će doći do ujednačavanja kataložnih pravila (posebice pravila za odabir i kreiranje pristupnica) na razini baštinskih ustanova u Republici Hrvatskoj (3,56), što će za posljedicu imati bolju suradnju među tim ustanovama (3,40), a ujedno će se korisnicima omogućiti da lakše i brže dođu do podataka (3,33). Kao najveći nedostatak pravilnika i normi koje trenutačno koriste ispitanici su istaknuli nedostatak jedinstvenih pravila za sve vrste građe (3,24). Zanimljivo, gotovo je podjednako slaganje utvrđeno za tvrdnju da su pravilnici/norme koje ispitanici trenutačno koriste dobri i dovoljni za obavljanje njihovog posla (3,10) te tvrdnju da su pravilnici/norme koje trenutačno koriste zastarjeli (3,08). Vrlo je visoko slaganje utvrđeno za tvrdnju da bi ustanova uposlenja ispitanika trebala organizirati stručno usavršavanje prije uvođenja *Pravilnika KAM* (4,04), a postoji i želja za osnutkom (*online*) službe na nacionalnoj razini za rješavanje problema i pitanja vezanih uz implementaciju novog pravilnika.

Tablica 1. Krajnje kompozitne varijable (četiri latentne varijable i jedna samostalna)

Negativan pogled na buduću primjenu pravilnika	M	SD	F	Cronbach α
Primjena novog <i>Pravilnika KAM</i> bit će otežana i oduzimati će puno vremena jer je prvo potrebno izmijeniti sve stare kataložne zapise.	3,53	1,00	0,774	0,860
Nije bilo potrebe izrađivati novi <i>Pravilnik KAM</i> . Mogli smo jednostavno prevesti/prilagoditi neki od postojećih svjetskih pravilnika/normi iz područja opisa građe u knjižnicama, muzejima ili arhivima.	3,00	0,98	0,753	
Novi <i>Pravilnik KAM</i> bit će teško koristiti zbog potpuno nove terminologije koja se u njemu koristi.	3,30	0,95	0,731	
Primjenjivat ću novi <i>Pravilnik KAM</i> samo ako budem bila prisiljena.	3,13	1,11	0,713	
Mislim da je pogrešan pristup napraviti jedan pravilnik za sve baštinske ustanove. One su previše različite i trebaju svoje zasebne pravilnike.	3,31	1,17	0,703	
Nije bilo potrebno izrađivati novi <i>Pravilnik KAM</i> jer su stara pravila, norme i standardi bili primjenjivi i dobro funkcionirali.	2,85	0,98	0,695	
Novi <i>Pravilnik KAM</i> teško će „zaživjeti“ jer ne postoji nikakva zakonska obveza njegove primjene.	3,55	0,88	0,563	

Pozitivan pogled na prednosti novog pravilnika				
Novi <i>Pravilnik KAM</i> omogućit će lakše i brže obavljanje moga posla.	3,06	1,01	0,833	0,870
Smatram da je prelazak na novi <i>Pravilnik KAM</i> nužan jer su dosadašnji pravilnici zastarjeli i ne mogu udovoljiti potrebama moje ustanove.	2,98	1,07	0,778	
Uporabom i primjenom novog <i>Pravilnika KAM</i> omogućit ćemo korisnicima lakši i brži dolazak do željenih podataka.	3,33	1,03	0,720	
Novi <i>Pravilnik KAM</i> omogućit će i potaknuti lakšu suradnju među baštinskim ustanovama.	3,40	0,96	0,692	
Primjenom novog <i>Pravilnika KAM</i> ujednačit će se pravila (posebno kod pristupnica) na razini baštinskih ustanova u RH.	3,56	0,93	0,642	
Dovoljno sam upoznata s novim <i>Pravilnikom KAM</i> te sam spremna primjenjivati ga u svome poslu.	2,57	1,03	0,574	
Nedostaci starog/trenutnog pravilnika				
Trenutni pravilnik koji koristim nekonzistentan je (slična pravila razbacana po pravilniku s drugačijim rješenjima sličnih kataložnih problema).	2,87	1,02	0,827	0,757
Trenutni pravilnik koji koristim kompliciran je i nepregledan.	2,74	1,03	0,813	
Trenutna pravila i norme zastarjeli su.	3,08	1,06	0,755	
U dosadašnjem sam radu imala problema s opisom građe.	2,67	1,12	0,745	
U dosadašnjem sam radu imala probleme s kompatibilnošću i razmjenom zapisa.	2,91	1,12	0,737	
Veliki problem mi predstavlja nedostatak jedinstvenih pravila za sve vrste građe.	3,24	1,23	0,729	
Smatram da su trenutne norme i pravilnik koji koristim dobri i dovoljni za obavljanje moga posla.*	3,10	1,01	-0,415	

Potreba institucijske podrške				
Prije uporabe i primjene novog <i>Pravilnika KAM</i> moja ustanova trebala bi ponuditi stručno usavršavanje kako bih se upoznala s <i>Pravilnikom KAM</i> .	4,04	0,94	0,765	0,762
NSK/Hrvatski državni arhiv/MDC trebaju prvi primijeniti novi <i>Pravilnik KAM</i> te primjerom potaknuti sve druge baštinske ustanove u RH da učine isto.	3,81	1,10	0,743	
Na nacionalnoj razini je potrebno osnovati (<i>online</i>) službu za pomoć koja će odgovarati na nedoumice prilikom implementacije <i>Pravilnika KAM</i>	3,99	1,08	0,735	
Moja ustanova trebala bi imenovati osobu zaduženu za nadgledanje implementacije novog <i>Pravilnika KAM</i> u našoj ustanovi.	3,27	1,24	0,589	
Samostalna tvrdnja				
Zbog uvođenja novog <i>Pravilnika KAM</i> mnogi će stariji katalogizatori otići ranije u mirovinu.	2,71	1,02		

M – srednja vrijednost ili aritmetička sredina (*mean*)

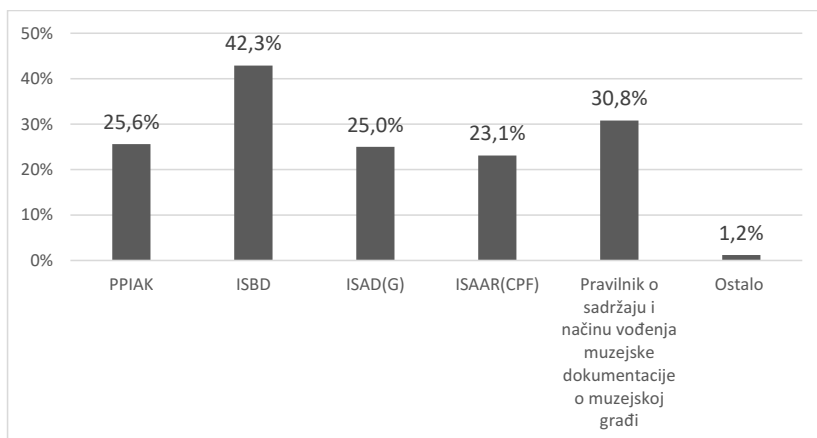
SD – standardna devijacija

F – frekvencija odgovora

* zbog negativne saturacije na faktoru prilikom uključivanja u kompozitnu varijablu korištena je zrcalna skala s odgovarajuće izmijenjenim značenjem „Smatram da trenutne norme i pravilnik koji koristim nisu dobri ni dovoljni za obavljanje mog posla“

3.3.1. Korišteni priručnici i norme

Prema prikupljenim podacima, od ukupno 156 ispitanika u uzorku najviše se koriste sljedeći priručnici i norme: priručnici *Međunarodnoga standardnog bibliografskog opisa – ISBD* (66, 42,3 %) te *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi* (48, 30,8 %). Potom slijede *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (40, 25,6 %), *Opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva – ISAD(G)* (39, 25,0 %), *Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelj – ISAAR(CPF)* (36, 23,1 %). Dva ispitanika (1,2 %) odabrala su opciju „Ostalo“ gdje je jedan naveo da u radu koristi i druge norme/priručnike poput *Pravilnika o evidencijama u arhivima*, *Pravilnika o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskog gradiva*, *Uredbe o uredskom poslovanju i Priručnika iz arhivistike*. a drugi je istaknuo kako Stručno vijeće određuje kojim će se normama i priručnicima služiti u ustanovi (slika 4).

Slika 4. Zastupljenost dosadašnjih normi i priručnika prema kojima se opisuje građa

3.3.2. Zadovoljstvo priručnicima i normama

S obzirom na korištenje trenutnih normi i priručnika, uočena je statistički značajna razlika kod pripadnika arhivske zajednice koji koriste *Opću međunarodnu normu za opis arhivskoga gradiva – ISAD(G)*. Naime ispitanici koji koriste tu normu pokazuju veću razinu zadovoljstva od ispitanika koji koriste neki drugi pravilnik ili normu (sig = 0,039, $p < 0,05$). Istovremeno rezultati ukazuju na značajno nezadovoljstvo pripadnika muzejske zajednice koji u svome radu koriste *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi* (sig = 0,001, $p < 0,05$). Ispitanici iz muzejske zajednice imaju više problema s opisom građe, kompatibilnošću i razmjenom zapisa. Pored toga ispitanici iz muzejske zajednice također smatraju kako su pravila i norme koje trenutačno koriste zastarjeli, nekonzistentni, komplicirani i nepregledni, a veliki problem u radu predstavlja im nepostojanje jedinstvenih pravila za sve vrste građe (sig = 0,007, $p < 0,05$).

3.3.3. Percepcija Pravilnika KAM

Utvrđena je statistička značajnost koja se odnosi na dob ispitanika i njihovu percepciju *Pravilnika KAM* (sig = 0,038 $p < 0,05$). Podaci su pokazali da što su ispitanici stariji, to su skloniji vjerovati da će zbog uvođenja novog pravilnika mnogi stariji katalogizatori otići ranije u mirovinu. S tom se tvrdnjom, dakako, najviše slažu najstariji ispitanici, oni stariji od 56 godina (mean 3,06), a najmanje oni najmlađi (mean 2,37). Pritom rezultati pokazuju da ispitanici uposleni u knjižnicama (oni koji u svome radu koriste *Pravilnik i priručnik za izradu abecednih kataloga – PPIAK*) u manjoj mjeri strahuju da će zbog prelaska na *Pravilnik KAM*

stariji katalogizatori otići ranije u mirovinu nego što je slučaj s ispitanicima iz arhivske ili muzejske zajednice (sig = 0,027, $p < 0,05$).

Na percepciju novog pravilnika utječu i godine staža na poslovima opisa građe i katalogizacije (sig = 0,035, $p < 0,05$). Ispitanici s manje od 10 godina radnog staža imaju pozitivniji pogled na *Pravilnik KAM* od ostalih ispitanika koji imaju 11+ godina radnog staža.

Naposljetku, ispitanici iz arhivske zajednice koji u svome radu koriste *Opću međunarodnu normu za opis arhivskoga gradiva – ISAD(G)* imaju manje pozitivnu percepciju novog Pravilnika (sig = 0,008, $p < 0,05$) od ostalih ispitanika u uzorku.

3.3.4. *Institucijska podrška*

Statistički značajna razlika utvrđena je i s obzirom na ustanovu zaposlenja i to u vezi izražavanja potrebe za institucijskom podrškom. Institucijska podrška podrazumijeva pomoć u vidu stručnog usavršavanja kako bi se ispitanici upoznali s *Pravilnikom KAM*, osnivanje *online* službe za pomoć prilikom implementacije novog pravilnika, imenovanje zadužene osobe za nadgledanje implementacije i slično. Razlika se pokazala između ispitanika koji rade u muzejima i knjižnicama s jedne strane i arhiva s druge strane, pri čemu ispitanici koji rade u muzejima i knjižnicama smatraju da im je potrebna jača institucijska podrška od ispitanika koji rade u arhivima (sig = 0,001, $p < 0,05$). Ispitanici iz arhivske zajednice koji su svome radu koriste *Opću međunarodnu normu za opis arhivskoga gradiva – ISAD(G)* rjeđe smatraju da im je potrebna institucijska podrška od ispitanika koji koriste neki drugi pravilnik/normu.

3.3.5. *Edukacija za Pravilnik KAM*

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u percepciji i stavovima o uvođenju *Pravilnika KAM* između ispitanika koji su u proteklih godinu dana prošli neki oblik edukacije vezano uz uvođenje novog pravilnika i onih koji to nisu (sig = 0,17, $p < 0,05$). Oni koji su sudjelovali u edukaciji imaju pozitivniji pogled na *Pravilnik KAM*. Također oni koji su sudjelovali u edukaciji izrazili su veću potrebu za institucijskom podrškom (sig = 0,002, $p < 0,05$).

3.3.6. *Čimbenici koji otežavaju uvođenje Pravilnika KAM*

Ispitanici su ostavili velik broj komentara i opaski, što svjedoči o njihovoj angažiranosti i interesu za istraživanu temu. Od 22 ukupno primljena komentara, najveći broj komentara (11, 50,0 %) ostavili su stručnjaci zaposleni u knjižnicama, potom stručnjaci zaposleni u muzejima (6, 27,3 %) te stručnjaci zaposleni u arhivima (5, 22,7 %).

Ovdje su izdvojeni samo oni komentari koji se odnose na čimbenike koji, uz one navedene u upitniku, mogu otežati/spriječiti uvođenje *Pravilnika KAM* u baštinske ustanove (njih 15 odnosno 68,2 %).

Tako su primjerice tri komentara bila usmjerena na potrebu za jedinstvenim informacijskim sustavom. Ispitanici smatraju kako bez toga *Pravilnik KAM* neće uspjeti pridonijeti razmijeni podataka, jednoobraznosti zapisa te da općenito primjena *Pravilnika KAM* ne može započeti bez odgovarajuće prilagodbe programske podrške. Tri ispitanice iz knjižničarske zajednice smatraju kako danas postoje softverska rješenja koja mogu ponuditi konceptualni model (poput IFLA-ina knjižničnog referentnog modela iz 2020.) u koji mogu biti ugrađeni svjetski pravilnici i norme iz područja opisa građe u svim baštinskim ustanovama, a koja bi trebala biti financirana svim ustanovama putem Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske (K-10, K-13, K-330)⁴. Dvoje ispitanika (K-330, M-51) pak smatra kako pri opisu i pronalaženju građe nije problem pravilnik, već nepostojanje tezaurusa za pojedine struke te bi u skladu s time trebalo raditi na uspostavi nacionalnih tezaurusa i normativnih zapisa za sve baštinske ustanove.

Gotovo polovica komentara vezanih za probleme oko uvođenja *Pravilnika KAM* (10, 45,4 %) odnosila se na strukturu, jezik i terminologiju *Pravilnika KAM*. Ispitanici navode kako je *Pravilnik KAM* pisan previše stručnim, kompleksnim jezikom i kako je terminološki potpuno nerazumljiv. Ispitanici svih zajednica smatraju kako će upravo strukturalna i jezična kompliciranost taj pravilnik dovesti do neupotrebljivosti, odnosno do ogromnog zamora u njegovu usvajanju te će zbog toga biti jako teško primjenjiv u praksi (K-92, K-178, K-190, M-51, M-250, A-329). Osim navedenog, jedan ispitanik (M-51) navodi kako u *Pravilniku KAM* nema primjera koji bi bili primjenjivi u praksi u AKM-ustanovama općeg tipa koje posjeduju raznovrsnu građu te zbog toga smatra da takav pravilnik nije samo nepotreban već da bi bio i svojevrsna smetnja ako ikada bude službeno propisan. S posljednjim komentarom slaže se još nekoliko ispitanika, ponovno iz svih triju zajednica (K-190, M-250, A-236), koji smatraju da *Pravilnik KAM* nije dobar te da će njegova primjena uzrokovati još veću zbrku nego što je danas i nepotrebno dodatno opteretiti informacijske stručnjake.

U komentarima se ističe i potreba za dodatnom edukacijom u vidu seminara, radionica i sl. jer ispitanici (K-92, A-219) smatraju da će prelazak na nova pravila biti iznimno težak. Kao razloge za otežano uvođenje ti ispitanici navode da ljudi teško prihvaćaju promjene kao i činjenicu da neke krovne ustanove nisu zainteresirane za uvođenje *Pravilnika KAM*.

Zanimljivi komentari dani su sa stajališta stručnjaka zaposlenih u arhivima i muzejima. Arhivisti (A-219, A-253, A-329) smatraju kako je nemoguće govoriti o

⁴ Ispitanici su kodirani na način da se odmah vidi iz koje zajednice dolaze. Tako ispitanici iz knjižničarske zajednice imaju prefiks K, iz muzejske M, a iz arhivske A.

široj upotrebi *Pravilnika KAM* u arhivima zbog razlike u količini gradiva pojedinog stvaratelja između arhivskog gradiva i gradiva u drugim baštinskim ustanovama. Ti ispitanici navode kako smatraju da je *Pravilnik KAM* većim dijelom rađen s aspekta prikaza pojedinog dokumenta ili nekog drugog predmeta, što prvenstveno odgovara muzejskoj i knjižničarskoj struci. S druge strane smatraju kako pristup koji je koristan i primjenjuje se u arhivskoj struci, a uzima u obzir širi kontekst nastanka dokumenta u okviru djelovanja pravne ili fizičke osobe nije u *Pravilniku KAM* dovoljno izražen te da navedeno dovodi do gubitka dijela informacija. Ispitanici koji rade u muzeju (M-183, M-289) pak smatraju kako se nije na vrijeme krenulo s razvojem muzeja, odnosno stvaranja uvjeta za rad muzeja jer su zaposlenici muzeja obavezni pratiti građu od pohrane, zaštite i konzervacije te interpretacije u različitim kontekstima. Pri tome svi kustosi ne mogu biti kompetentni jednako za svu građu za koju moraju skrbiti. Neki od trenutnih problema koje još navode muzejski stručnjaci jest i interni ustroj muzeja u kojem kustosi obavljaju opis građe na inventarnim listama, koje potom predaju kustosu-dokumentalistu koji jedini upisuje podatke za sve muzejske zbirke u muzejski program. Zbog navedenog kustosi nemaju mogućnost ni upisa ni pregleda podataka, što znatno otežava posao na svakodnevnoj razini (priprema izložbi, pisanje članaka, itd.).

Nekoliko ispitanika (A-236, M-281) smatra kako je previše razlika u radu arhiva, muzeja i knjižnica da bi ih sve moglo obuhvatiti jednim pravilnikom te da za svaku baštinsku ustanovu trebaju postojati posebni pravilnici. Ima i onih koji smatraju da se nije trebalo ići na izradu posve novog priručnika nego se postojeći (u ovom slučaju, *Pravilnik priručnik za izradbu abecednih kataloga – PPIAK*) trebao samo doraditi u skladu sa suvremenim zahtjevima katalogizacije (K-190).

Što se tiče buduće implementacije, ispitanici (K-10, K-243) u komentarima navode kako bi se ustanovama trebao pružiti razuman rok za prilagodbu te onda odrediti početak implementacije novog *Pravilnika KAM*, odnosno da implementaciju treba urediti s najviše razine i točno odrediti od kada se prelazi na novi pravilnik. Od budućih očekivanja jedan ispitanik navodi preporuke u smislu kadrovske sistematizacije i uvođenja novih radnih mjesta (M-183).

3.4. Rasprava

Cilj ovoga rada bio je istražiti mišljenja i stavove djelatnika koji rade na poslovima opisa građe u baštinskim ustanovama u Republici Hrvatskoj o prelasku na novi *Pravilnik KAM*. Pri tome se istraživalo njihovo zadovoljstvo dosadašnjim pravilnicima i normama (IP1), njihova percepcija novoga pravilnika (pozitivna ili negativna) (IP2, 2a, 2b), potreba za institucijskom podrškom (IP3) te mogući razlozi za otpor njegovom uvođenju (opravdani ili ne) (IP4).

Rezultati su pokazali da su ispitanici koji koriste *Opću međunarodnu normu za opis arhivskoga gradiva – ISAD(G)* zadovoljniji svojim priručnikom u odnosu

na sve ostale ispitanike koji koriste neki drugi priručnik/normu. S druge strane najnezadovoljniji trenutnim normama i priručnicima oni su koji koriste *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*. Muzejski djelatnici najmanje su zadovoljni trenutačnim priručnikom i imaju najviše problema s opisom građe, kompatibilnošću i razmjenom zapisa. Ti ispitanici također smatraju kako su njihova trenutna pravila i norme zastarjeli, nekonzistentni, komplicirani i nepregledni, a veliki problem u radu im predstavlja nepostojanje jedinstvenih pravila za sve vrste građe. Dodatni problemi koji opterećuju muzejske djelatnike, a koji se spominju u komentarima, jesu, primjerice, zahtjev da kustosi skrbe o cijelom procesu upravljanja različitim vrstama građe (od pohrane, zaštite, konzervacije do interpretacije u različitim kontekstima), zatim činjenica da kustosi ponegdje obavljaju opis građe na inventarnim listama koje predaju kustosu-dokumentalistu, pri čemu nemaju mogućnost ni upisa ni pregleda podataka, čime se otežavaju svakodnevne aktivnosti te naposljetku potreba za posebnim pravilnicima čak i unutar različitih muzejskih ustanova zbog količine i raznovrsnosti građe. Uz to što su vrlo zadovoljni svojim trenutačnim pravilnikom, ispitanici iz arhivske zajednice ne smatraju da je *Pravilnik KAM* dovoljno prilagođen njihovim potrebama jer ne uzima u dovoljnoj mjeri u obzir širi kontekst nastanka dokumenta u okviru djelovanja pravne ili fizičke osobe kao što to čini njihova trenutačna norma (*ISAD(G)*). Svoje zadovoljstvo normom *ISAD(G)* pojašnjava još time kako su dijelovi postojeće norme, primjerice, dio u vezi oblikovanja naslova pojedinih dokumenata ili cjelina, iznimno vrijedni te da bi ih trebalo ujednačiti i šire prihvatiti. S obzirom na to da novi *Pravilnik KAM* počiva na modelu arhivističke zajednice *Zapisi u kontekstima (Records in contexts ili RiC)*, koji pak počiva na navedenoj normi (*ISAD(G)*), jedno od objašnjenja za takve komentare i stavove mogla bi biti njihova nedovoljna upoznatost s *Pravilnikom KAM* (IP1).

Rezultati istraživanja pokazuju da na percepciju novog pravilnika u statistički značajnoj mjeri utječu godine staža na poslovima katalogizacije, dob katalogizatora te vrsta baštinske zajednice iz koje ispitanik dolazi (IP2, 2a, 2b). Ispitanici koji imaju manje radnog staža (do 10 godina) na poslovima opisa građe i katalogizacije imaju pozitivniji pogled na *Pravilnik KAM* od onih koji imaju 11 i više godina radnog staža. To se može objasniti i činjenicom da su djelatnici s manje radnog staža ujedno i osobe mlađe životne dobi te samim time spremnije na promjene i učenje novih stvari u budućnosti. Ti su rezultati u suprotnosti s rezultatima studije Pazoški, Zeinolabedini i Arastoopoor (2014), gdje nije zamijećena statistički značajna razlika u spremnosti prihvaćanja pravilnika *RDA* u odnosu na staž na poslovima katalogizacije. Što se tiče razlike u percepciji novog *Pravilnika KAM* s obzirom na dob ispitanika, uočena je statistički značajna razlika, ali samo s obzirom na samostalnu, manifestnu varijablu, koja se odnosi na strah pojedinih ispitanika da će zbog uvođenja novog *Pravilnika KAM* mnogi stariji katalogizatori otići ranije u mirovinu. Naime, što su ispitanici stariji, to je slaganje s tom tvrdnjom veće, što je

i razumljivo jer su stariji ispitanici puno nesigurniji u svoje znanje, boje se da nisu pratili najnovije promjene u struci, godinama rade isto i po istom priručniku – to sve dovodi do osjećaja straha i nesigurnosti koji se, kao što su rezultati pokazali, pojačavaju sa starosti. Taj je strah prisutniji među ispitanicima iz arhivske i muzejske zajednice. Knjižničari (odnosno, stručnjaci koji koriste *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga – PPIAK*) u statistički manjoj mjeri strahuju od ovoga. Čini se da je razina upoznatosti s *Pravilnikom KAM* najveća u knjižničarskoj zajednici, a knjižničari su izuzetno svjesni važnosti cjeloživotnog obrazovanja te činjenice kako će se novim pravilnikom od svih katalogizatora bez obzira na dob zahtijevati veća razina profesionalnog znanja. Isto ističu u svom radu vezanom za pravilnik *RDA* i autori MacLennan i Walick (2019). Edukacija bitno utječe na prihvaćenost novog pravilnika te su sudionici (nešto manje od jedne trećine) koji su u njoj sudjelovali bili puno pozitivniji prema implementaciji *Pravilnika KAM*, što je u skladu s rezultatima do kojih su došli američki autori vezano za implementaciju *RDA-a* (Sanchez, 2011; Young and Bross, 2011). Naposljetku, ispitanici iz arhiva imaju najmanje pozitivnu percepciju *Pravilnika KAM* te najviše teže zadržavanju postojećeg stanja i trenutnih normi u uporabi. To je moguće objasniti konceptom skrivenog „sukoba opredjeljenja“ (engl. *competing commitment*) autora Kegan i Laskow Lahey (2001), pri čemu djelatnici nastoje zadržati postojeće stanje. Može se pretpostaviti da je to najviše izraženo kod ispitanika iz arhivske zajednice kao rezultat njihove najmanje izloženosti novom *Pravilniku KAM* u obliku edukacije, ali možda i nedovoljne razine osvještavanja o važnosti suradnje s drugim baštinskim ustanovama. Ta pretpostavka zahtijeva dublje, kvalitativno, istraživanje.

Ispitanici imaju različitu potrebu za institucijskom podrškom (primjerice, stručno usavršavanje kako bi se upoznali s novim *Pravilnikom KAM*, osnivanje *online* službe za pomoć prilikom implementacije novog pravilnika, ili imenovanje zadužene osobe za nadgledanje implementacije novog kataložnog pravilnika), a razlike ovise o tipu ustanove iz koje ispitanici dolaze (IP3). Ispitanici koji dolaze iz muzejske (3,9) i knjižničarske (3,8) zajednice u gotovo istoj mjeri žele institucijsku podršku, dok su djelatnici iz arhivske zajednice na začelju (3,3). Ako se uzme u obzir da su ti ispitanici najviše zadovoljni pravilnicima i normama koje trenutačno koriste u svome radu te da je među njima najmanje pozitivna percepcija *Pravilnika KAM*, ovakvi rezultati ne iznenađuju. Ta je razlika potvrđena statističkom značajnošću tako da je vjerojatnije da će na edukativnim radionicama vezanim uz *Pravilnik KAM*, ako se inicijativa prepusti samim djelatnicima, u većem broju sudjelovati knjižničari i muzealci, a najmanje arhivisti. Osim ispitanika iz knjižničarske i muzejske zajednice veću potrebu za institucijskom podrškom iskazali su i ispitanici koji su u protekloj godini dana prošli neki oblik edukacije vezano uz novi pravilnik. Očito je da ih je edukacija navela na spoznaju potrebe mijenjanja postojeće kataložne prakse te ukazala na to da postoje brojne nepoznane koje će lakše svladati uz formaliziran i strukturiran sustav vanjske podrške.

Posljednje, treće istraživačko pitanje odnosilo se na razlike u percepciji *Pravilnika KAM* između onih stručnjaka koji su prošli edukaciju i onih koji nisu. Rezultati su pokazali da oni koji su sudjelovali u edukacijskim radionicama imaju pozitivniji pogled na novi *Pravilnik KAM* od onih koji u takvim radionicama nisu sudjelovali. Također, kao što je rečeno, oni koji su sudjelovali izrazili su veću potrebu za institucijskom podrškom od onih koji nisu sudjelovali u radionicama. Ti su rezultati u skladu sa studijama provedenim o pravilniku *RDA*, a koje su pokazale da su katalogizatori imali pozitivnije mišljenje o tom kataložnom pravilniku nakon što su imali prilike raditi i primijeniti pravilnik u praksi te nakon što su prošli edukacije.

Iz komentara ispitanika možemo zaključiti da su, prema njihovu mišljenju, problemi i prepreke za uspješnu implementaciju novog pravilnika nedovoljna educiranost djelatnika koji se bave opisom građe u baštinskim ustanovama, nepostojanje jedinstvenog računalnog programa te terminologija novog pravilnika (IP4).

4. Zaključak

S obzirom na rezultate ovog istraživanja, prijedlozi za lakšu i uspješnu implementaciju novog pravilnika trebaju ići u tri smjera. Prvi je smjer svakako intenziviranje edukacije za svaku pojedinu baštinsku ustanovu, s posebnim naglaskom na arhivsku zajednicu jer je među njima zamijećena najmanja razina upoznatosti i prihvaćanja novog pravilnika. Uz to ne treba ispustiti iz vida da djelatnici arhiva trebaju i veću dozu motivacije i poticanja na samu edukaciju pa o tome također treba promisliti. Da je edukacija potrebna svjedoči i neupoznatost ispitanika o tome da se prilikom prelaska na nova kataložna pravila zapisi izrađeni po starim pravilima ne ispravljaju. Na to je reagirao tek jedan ispitanik u komentaru u kojem se pobunio protiv te pogrešne tvrdnje. Nadalje, budući da su iskustva prilikom implementacije *RDA-a* pokazala da su katalogizatori imali pozitivnije mišljenje o kataložnom pravilniku nakon što su prošli edukaciju te imali prilike raditi i primijeniti pravilnik u praksi, za očekivati je da bi se početni otpor i neprihvatanje pravilnika od strane arhivske zajednice mogli ublažiti. Pozitivnom mišljenju o primjeni *Pravilnika KAM* mogla bi pridonijeti izrada cjelovitih primjera za različite vrste građe kao dodatna dokumentacija uz sam tekst *Pravilnika KAM* i/ili izrada općih smjernica za sve tri zajednice s uputama kako se služiti *Pravilnikom KAM*. Uz to svakako predložimo institucijsku podršku u vidu stručnog usavršavanje djelatnika, osnivanje (*online*) službe za pomoć koja će odgovarati na nedoumice prilikom implementacije *Pravilnika KAM* te imenovanje osobe zaduženu za nadgledanje implementacije novog *Pravilnika KAM* u pojedinačnoj ustanovi. Drugi smjer uključuje primjenu jedinstvenog računalnog programa i softvera (sustava) za obradu građe, čime bi se osigurala razmjena podataka i veća suradnja među baštinskim ustanovama. Posljednji, treći smjer djelovanja vezan je za jezičnu i ter-

minološku stranu novog *Pravilnika KAM*. S obzirom na to da su ispitanici izrazili veliku zabrinutost oko nerazumljivosti i terminološke kompliciranosti *Pravilnika KAM*, a da je pravilnik već objavljen te se njegova jezična i terminološka struktura vjerojatno neće mijenjati, djelomično rješenje može biti objašnjavanje terminologije na praktičnim primjerima, čime se vraćamo na ranije predloženu edukaciju te stručno usavršavanje. U vezi s tim, a s obzirom na to da se najučinkovitijim učenjem smatra učenje u realnim situacijama, predlažemo i da se na edukaciju pošalju pojedini voditelji odjela za opis i obradu građe koji će potom prenositi stečeno znanje svojim kolegama na poslu. Naposljetku, doprinos usvajanju nove terminologije svakako mogu dati i studiji informacijskih znanosti (Zagreb, Osijek, Zadar) koji će svoje kolegije koji se odnose na organizaciju informacija bazirati na novoj terminologiji *Pravilnika KAM*.

LITERATURA

- Barbarić, A.; M. Willer (2010). Kakav nacionalni kataložni pravilnik trebamo?: preliminarno istraživanje. U: M. Willer i S. Faletar Tanacković (ur.). *Seminar arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*; 13. (Str. 110–134). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Buzina, T.; J. Vojak Balog; G. Zlodi. (2022). Preliminarni rezultati testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima: 15. prosinca 2022. [Video snimka]. YouTube [citirano: 2023–03–15]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=h1NSPJAEPA> 2023-02-28
- Chandel, A. S.; R. V. Prasad (2013). Journey of catalogue from Panizzi's Principles to Resource Description and Access. *DESIDOC. Journal of Library & Information Technology* 33, 4: 314–322. doi: <https://doi.org/10.14429/djlit.33.4.5007>
- Çakmak T. (2018). RDA transition in Turkey: Perspectives and experiences of the libraries. *JLIS.it* 9, 1: 31–43. doi: 10.4403/jlis.it-12436
- IFLA-in knjižnični referentni model (2020). *IFLA-in knjižnični referentni model: Konceptualni model za bibliografske informacije: Definicija konceptualnog referentnog modela kao okvira za analizu neadministrativnih metapodataka koji se odnose na knjižnične izvore* / IFLA-ina Skupina za pregled FRBR-a, urednička skupina za objedinjavanje Pat Riva, Patrick Le Bouf i Maja Žumer. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Izveštaj (2023). *Izveštaj o testiranju Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima – nacrt*. Radna grupa za koordinaciju testiranja Pravilnika za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. [Interni dokument]

- Kegan, R.; L. Laskow Lahey (2001). The real reason people won't change. *Harvard Business Review*. [citirano: 2023–02–23]. Dostupno na: <http://www.ceewl.ca/12599-PDF-ENG.PDF#page=78>
- MacLennan, A.; A. Walicka, A. (2019). An investigation into cataloguers' experiences with RDA. *Journal of Librarianship and Information Science* 52, 2: 464–475. doi: <https://doi.org/10.1177/0961000618820655>
- Park, J.; Y. Tosaka (2015). RDA implementation and training issues across United States academic libraries: An In-depth e-mail interview study. *Journal of Education for Library and Information Science* 56, 3: 252–266. doi: 10.12783/issn.2328-2967/56/3/6
- Pazooki, F.; M. H. Zeinolabedini; S. Arastoopoor (2014). Acceptance and viewpoint of Iranian catalogers regarding RDA: The Case of the National Library and Archive of Iran. *Cataloging & Classification Quarterly* 52, 6/7: 640–659. doi: <https://doi.org/10.1080/01639374.2014.900840>
- Pravilnik (2021). *Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv: Muzejski dokumentacijski centar: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. [citirano: 2023–02–23]. Dostupno na: <https://pravilnik.kam.hr>
- Rahman, A. L. A., et al. (2021). Rahman, A. L. A.; Z. A. M. Tanuri; Z. Arif; T. R. A. T. Razali; A. S. A. Idris; M. Z. H. M. Sawal; S. N. S. Dahari. Librarian acceptance on the Resource Description and Access (RDA). *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 11, 12: 709–722. doi: 10.6007/IJARBS/v11-i12/11812
- Sanchez, E.R. (2011). RDA, AACR2, and you: What catalogers are thinking. In: E. R. Sanchez (ed). *Conversations with Catalogers in the 21st Century* (Pp 20–70). Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.
- Schein, E. (2004). *Organizational culture and leadership*. 3rd ed. San Francisco: JosseyBass.
- Svenonius, E. (2000). *The intellectual foundation of information organisation*. London; Cambridge MA: The MIT Press.
- Uvjeti za funkcionalnost (2004). Uvjeti za funkcionalnost bibliografskih zapisa: Završni izvještaj / IFLA-ina Studijska skupina za uvjete za funkcionalnost bibliografskih zapisa. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Verona, E. (1959). Literary unit versus bibliographical unit. *Libri* 9, 1/4: 79–104. doi: <https://doi.org/10.1515/libr.1959.9.1-4.79>
- Willer, M.; A. Barbarić (2012). Prema novom hrvatskom kataložnom pravilniku kao standardu sadržaja podataka. U: D. Hasenay i M. Krtalić (ur.). Seminar *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*; 15. (Str. 151–31). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Willer, M.; A. Barbarić; T. Katić (2013). Prema zajedničkim pravilima za izbor i oblik pristupnica za imena u AKM zajednici. U: N. Tomašević i I. Despot (ur.). *Seminar*

Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture; 16. (Str. 1–16). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Young, J. B.; V. Bross (2011). Results of the CRCC Informal RDA Testing Task Force. *Cataloging & Classification Quarterly* 49, 7/8: 600–606. doi: <https://doi.org/10.1080/01639374.2011.620223>

Mrežni izvori:

Hrvatsko arhivističko društvo (2023). *Arhivi u Hrvatskoj*. [citirano: 2023–04–21].

Dostupno na: <https://had-info.hr/arhivi-u-hrvatskoj>

Muzejski dokumentacijski centar (s. a.). *Upisnik javnih i privatnih muzeja u Republici Hrvatskoj*. [citirano: 2023–04–21]. Dostupno na: <https://upisnik.mdc.hr>

Portal matične djelatnosti (2021). Portal matične djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. *Adresari knjižnica u Republici Hrvatskoj*. [citirano: 2023–04–21]. Dostupno na: <http://maticna.nsk.hr/adresar-knjiznica/>

Projekt (2014). Izrada, objavljivanje i održavanje nacionalnog pravilnika za katalogizaciju. [citirano: 2023–02–23]. Dostupno na: <http://nkp.nsk.hr/>

RDA in translation (2016) [citirano: 2023–02–23].

Dostupno na <https://www.rdatoolkit.org/translation>